

Αθήνα, την 9/12/2024

ΚΟΙΝΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ
ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ & ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ

Θέμα: Προβληματισμοί & Συστάσεις της Κοινωνίας των Πολιτών για τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για το Κράτος Δικαίου

Αγαπητέ Επίτροπε ΜακΓκραθ,

Σας εκφράζουμε τα ειλικρινή μας συγχαρητήρια για την ανάδειξή σας στη θέση του Επιτρόπου για τη Δημοκρατία, τη Δικαιοσύνη, το Κράτος Δικαίου και την Προστασία του Καταναλωτή. Σε μια εποχή που οι θεμελιώδεις αξίες της Δημοκρατίας και του Κράτους Δικαίου δέχονται σοβαρές πιέσεις εντός της Ένωσης αλλά και στις ευρύτερες γειτονικές χώρες, ο ρόλος σας θεωρείται υψίστης σημασίας για τη διαφύλαξη των αρχών που αποτελούν τον πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, εμείς, οι υπογεγραμμένες ελληνικές οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών, θα θέλαμε να επισημάνουμε τις **ελλείψεις και τις αδυναμίες του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού ως προς τη λειτουργία του Κράτους Δικαίου** και ειδικότερα αυτές που καταγράφονται στην ετήσια Έκθεση για το Κράτος Δικαίου. Παρακάτω θα βρείτε μια εκτενή και πλήρη λίστα μέσα στα χρόνια, ακολουθούμενη από μια **σειρά συστάσεων** που πιστεύουμε ότι θα μπορούσαν να συμβάλουν σημαντικά στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και του αντίκτυπου της ετήσιας Έκθεσης.

Η Ετήσια Έκθεση για το Κράτος Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί **κρίσιμο εργαλείο για την αξιολόγηση της δικαιοσύνης, της διαφάνειας και της διακυβέρνησης στα Κράτη Μέλη**. Ωστόσο, ζητήματα που αφορούν τη μεθοδολογία, τη διαφάνεια και την εφαρμογή της έχουν προκαλέσει έντονους προβληματισμούς στους ενδιαφερόμενους φορείς. Αυτές οι προκλήσεις υπονομεύουν τη δυνατότητά της να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις συστημικές παθογένειες και να προωθήσει τη λογοδοσία. Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών πιστεύουν ακράδαντα στο **δυναμικό του μηχανισμού για το Κράτος Δικαίου ως ενός πραγματικού εγγυητή των δημοκρατικών αρχών** στα κράτη μέλη της ΕΕ. Ωστόσο, για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, είναι απαραίτητη η βελτίωση του πλαισίου λειτουργίας του μηχανισμού, με στόχο τη διαφάνεια, την ισότητα συμμετοχής και την αποτελεσματική παρακολούθηση των συστάσεων.

Παρακάτω, παραθέτουμε τα **βασικά προβλήματα** που έχουμε εντοπίσει ως οργανώσεις, με την ελπίδα ότι η νέα Επιτροπή θα τα λάβει σοβαρά υπόψη και θα προχωρήσει στις **απαραίτητες μεταρρυθμίσεις** για τη βελτίωση του μηχανισμού. Με πιο σαφή

χρονοδιαγράμματα, διαφάνεια στη διαδικασία σύνταξης και συστάσεις που βασίζονται σε συγκεκριμένα, εφαρμόσιμα κριτήρια, η Έκθεση μπορεί να ενισχύσει τον ρόλο της ως εργαλείο λογοδοσίας και διασφάλισης των θεμελιωδών αρχών της Ένωσης.

• Χρονοδιάγραμμα του Κύκλου του Κράτους Δικαίου της ΕΕ

Το χρονοδιάγραμμα για την αξιολόγηση της κατάστασης του Κράτους Δικαίου από την ΕΕ έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ποιότητα των στοιχείων που συλλέγονται και, κατ' επέκταση, στη συνολική Έκθεση. Η διαβούλευση με τους ενδιαφερόμενους φορείς ξεκινά συνήθως τον Νοέμβριο, με καταληκτική ημερομηνία στις αρχές του νέου έτους. Αυτό δημιουργεί σοβαρά προβλήματα, καθώς οι οργανώσεις βρίσκονται στη δυσμενή θέση να προσπαθούν να συγκεντρώσουν δεδομένα κατά την περίοδο των διακοπών, χωρίς πολλές φορές να έχουν στη διάθεσή τους τα απαραίτητα τελικά στατιστικά στοιχεία της προηγούμενης χρονιάς.

Παράλληλα, η δημοσίευση της Έκθεσης στη μέση του καλοκαιριού οδηγεί σε απώλεια της προσοχής που απαιτείται από το κοινό, τα μέσα ενημέρωσης τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων αλλά και των ίδιων των φορέων της ΚτΠ. Αυτές οι ακατάλληλες χρονικές επιλογές αφαιρούν τη δυναμική της Έκθεσης και περιορίζουν τις ευκαιρίες για ουσιαστική δημόσια συζήτηση, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο σχεδιασμός του κύκλου αυτού πρέπει να προσανατολίζεται στην ουσιαστική ανάδειξη των προβλημάτων και όχι στην πολιτική σκοπιμότητα. Το χρονοδιάγραμμα που έχει επιλεγεί και ακολουθείται στην πράξη, φαίνεται εν γένει να οδηγεί στην υπονόμηση της αξιοπιστίας του μηχανισμού και της ίδιας της Έκθεσης.

• Η Διαδικασία Εργασίας της Επιτροπής

Η διαδικασία σύνταξης της Έκθεσης από την Επιτροπή χαρακτηρίζεται από έλλειψη διαφάνειας, καθώς δεν υπάρχει πάντα δημόσια πληροφόρηση για το ποιοι φορείς ή άτομα καταθέτουν απόψεις. Αν και οι τελικές εκθέσεις με τα σχόλια των Κρατών Μελών δημοσιεύονται, αυτό γίνεται μόνο με την συναίνεσή τους. Επίσης οι εθνικές κυβερνήσεις φαίνεται να έχουν περιθώριο υποβολής σχολίων ακόμα και μετά τη λήξη της προθεσμίας για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Αυτό σημαίνει ότι οι κυβερνήσεις μπορούν να επηρεάζουν το περιεχόμενο της Έκθεσης μέχρι και λίγο πριν τη δημοσίευσή της, χωρίς τα σχόλιά τους να είναι διαφανή ή διαθέσιμα για δημόσια έλεγχο. Ως αποτέλεσμα, οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών δεν έχουν την ευκαιρία να αντικρούσουν πιθανές ανακριβείς ή αβάσιμες δηλώσεις. Για να διασφαλιστεί η διαφάνεια και η ισότιμη συμμετοχή, είναι απαραίτητο να υπάρχει μια καταληκτική ημερομηνία που να ισχύει για όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

• Ασαφείς Συστάσεις

Παρά τη διαβεβαίωση της Επιτροπής ότι οι συστάσεις θα είναι συγκεκριμένες και εφαρμόσιμες, παρατηρούμε ότι οι διατυπώσεις παραμένουν υπερβολικά γενικές. Για παράδειγμα, συστάσεις όπως η «συνέχιση της προσπάθειας για τη δημιουργία ενός ισχυρού ιστορικού διώξεων και τελεσίδικων αποφάσεων σε υποθέσεις διαφθοράς,

συμπεριλαμβανομένης της διαφθοράς υψηλού επιπέδου» και η «ενίσχυση των προσπαθειών για την αποτελεσματική και έγκαιρη διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη κατά την κατάρτιση νομοθεσίας» αφήνουν περιθώριο ερμηνείας. Αυτή η ασάφεια πολλές φορές οδηγεί σε επιφανειακή εφαρμογή των συστάσεων, χωρίς να αντιμετωπίζονται πραγματικά τα προβλήματα. Η έλλειψη σαφών κριτηρίων, π.χ. ως προς τα μέσα και το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης, καθιστά δύσκολη την παρακολούθηση της προόδου από την πλευρά της κοινωνίας των πολιτών.

• **Διπλωματία και ωραιοποίηση της πραγματικότητας**

Η Επιτροπή φαίνεται να εστιάζει σε βελτιώσεις και υποσχέσεις περί βελτιώσεων ενώ ταυτόχρονα φαίνεται να αναφέρεται στις προβληματικές πτυχές του Κράτους Δικαίου με μια μετριοπάθεια και επιείκεια, η οποία έρχεται σε έντονη αντίθεση με την υποβαθμισμένη πραγματικότητα και αυξανόμενη ανησυχία που βιώνουμε. Στην έκθεση προκρίνονται και υπερθεματίζονται οι «καλές προθέσεις» των κυβερνήσεων και οι εξαγγελίες τους για αλλαγές στο μέλλον ενώ αναδεικνύονται νομοθετικές βελτιώσεις που μόνο επιφανειακές και ελλιπείς μπορούν να χαρακτηριστούν (όπως για παράδειγμα η αναποτελεσματική ρύθμιση του lobbying), ή φερόμενες πρωτοβουλίες που στην πράξη δεν έχουν υλοποιηθεί (όπως ο δομημένος διάλογος του Υπουργείου Μετανάστευσης με την κοινωνία των πολιτών, που στην πράξη δεν υφίσταται ενώ επιστολές των οργανώσεων προς το εν λόγω Υπουργείο συστηματικά δεν απαντώνται). Αντιθέτως, φαίνεται να υποβαθμίζονται χρόνιες και συστημικές παθογένειες που επιμένουν ή και ακόμα επιδεινώνονται με συνεχιζόμενες παραβιάσεις των αρχών του Κράτους Δικαίου.

Παρατηρείται επίσης πως: α) εντός της έκθεσης σχολιάζονται και άλλα ζητήματα, πλην των όσων παρουσιάζονται στην περίληψη ή/και περιλαμβάνονται στις συστάσεις, β) υπάρχουν περιπτώσεις όπου τα όσα αναφέρονται στις αρχικές προτάσεις των επιμέρους παραγράφων φαίνεται να παρουσιάζουν μία διαφορετική πραγματικότητα ή να μην επιβεβαιώνονται από τα όσα αναλύονται εντός της εκάστοτε παραγράφου ή αναφέρονται στις αντίστοιχες υποσημειώσεις και γ) υπάρχουν περιπτώσεις, στις οποίες η Επιτροπή δεν φαίνεται να λαμβάνει θέση επί των τιθέμενων ζητημάτων, παρά μόνο να παρουσιάζει τις (διστάμενες) απόψεις που εκφράστηκαν αφενός από το κράτος και αφετέρου από την κοινωνία των πολιτών.

Τα ως άνω ζητήματα έχουν, δυστυχώς, ως αποτέλεσμα: i) το να είναι εφικτή η παρουσίαση και υποστήριξη μίας “ωραιοποιημένης” (και κάποιες φορές διαστρεβλωμένης) εικόνας για την κατάσταση του κράτους δικαίου στη χώρα μας και ii) το να υποστηρίζεται εκ μέρους της κυβέρνησης ή και των μέσων ενημέρωσης η διαρκής βελτίωση του κράτους δικαίου και να χαρακτηρίζονται ως “fake news” ή “συκοφαντίες” οι προσπάθειες ανάδειξης των κακώς κειμένων.

• **Δημοσίευση και Προώθηση της Έκθεσης**

Η δημοσίευση της Έκθεσης και η προώθησή της από τα γραφεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

στα κράτη μέλη είναι κρίσιμης σημασίας για τη διάχυση των ευρημάτων και των συστάσεων. Παρ' όλα αυτά, σε πολλά κράτη μέλη όπως η Ελλάδα, η δραστηριότητα των γραφείων της ΕΕ είναι ανεπαρκής. Η μορφή της Έκθεσης (δηλαδή, το Έγγραφο Εργασίας του προσωπικού της Επιτροπής) δεν είναι οπτικά ή επικοινωνιακά ελκυστική για παρουσίαση σε ένα ευρύτερο κοινό και ενδιαφερόμενους φορείς.

• Περιορισμένη Υποστήριξη προς τους Συνεισφέροντες

Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών συμβάλλουν σημαντικά στην διαδικασία, προσφέροντας πολύτιμες πληροφορίες και παρακολουθώντας την εφαρμογή των συστάσεων. Ωστόσο, αυτές οι οργανώσεις συχνά στερούνται των απαραίτητων πόρων και υποδομών, ενώ το έργο τους παραμένει σε μεγάλο βαθμό χρηματοδοτικά ανασφάλιστο. Η Επιτροπή οφείλει να παρέχει μεγαλύτερη υποστήριξη και να δημιουργεί ευκαιρίες ενίσχυσης ικανοτήτων, έτσι ώστε οι οργανώσεις να μπορούν να συμμετέχουν ουσιαστικά στη διαδικασία και να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή των συστάσεων.

Συστάσεις

1. Προκειμένου να επιτευχθεί ουσιαστική διαφάνεια και λογοδοσία, η Επιτροπή θα πρέπει να τηρήσει αυστηρότερη στάση, να υπηρετήσει με συνέπεια τον ελεγκτικό/εποπτικό/εγγυητικό της ρόλο και να αναγνωρίσει τα προβλήματα και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα μας σε επίπεδο Κράτους Δικαίου, ειδικά εφόσον οι φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών και ανεξάρτητες δημοσιογραφικές οργανώσεις της υποβάλλουμε συστηματικά και με ακρίβεια τα σχετικά στοιχεία.
2. Για την αποτελεσματική συλλογή στοιχείων απαραίτητων για την παρακολούθηση της κατάστασης του κράτους δικαίου στα Κράτη Μέλη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να εξετάσει τη συστηματοποίηση των στοιχείων, όπως στατιστικών, που ζητά από τις εθνικές αρχές σε ετήσια βάση, ενόψει της προετοιμασίας της Ετήσιας Έκθεσης, διασφαλίζοντας τη δημοσιότητα και την προσβασιμότητα των παρεχόμενων στοιχείων.
3. Η μη εφαρμογή των συστάσεων της Έκθεσης για το Κράτος Δικαίου θα πρέπει να έχει σαφείς συνέπειες, με τη μη συμμόρφωση να οδηγεί ενδεχομένως και στην ενεργοποίηση άλλων εργαλείων που διαθέτει η ΕΕ για την ενίσχυση του κράτους δικαίου, μεταξύ των οποίων η κίνηση διαδικασιών επί παραβάσει ή η αναστολή χρηματοδότησης.
4. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οι Αντιπροσωπείες της ΕΕ οφείλουν να διαδραματίσουν πιο ενεργό ρόλο στην επικοινωνία των στόχων της Έκθεσης και στην παρουσίαση των συστάσεων. Πρέπει να αναλάβουν την κύρια ευθύνη για τη διοργάνωση εκδηλώσεων και συνεντεύξεων Τύπου, όχι μόνο κατά την κυκλοφορία της Έκθεσης, αλλά και με συνεχή ενημέρωση προς τους εθνικούς φορείς, συμπεριλαμβανομένων των μέσων ενημέρωσης. Επιπλέον, και οι δύο θεσμοί πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στην παρακολούθηση της εφαρμογής των συστάσεων, σε συνεργασία με άλλους εμπλεκόμενους φορείς.

5. Οι συστάσεις πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο συγκεκριμένες και να περιλαμβάνουν ένα σαφές σχέδιο δράσης, που να αναφέρει, για παράδειγμα, συγκεκριμένες νομοθεσίες που χρειάζεται να τροποποιηθούν. Η κοινωνία των πολιτών θα εκτιμούσε συστάσεις που διατυπώνονται με λιγότερη διπλωματία και μεγαλύτερη σαφήνεια, ώστε να μπορούν στην πράξη να παρακολουθούνται.
6. Οι συστάσεις θα μπορούσαν να ενισχυθούν με δείκτες που θα αξιολογούν τα επόμενα βήματα των Κρατών Μελών. Αυτό θα βοηθούσε στη δημιουργία τυποποιημένων αξιολογήσεων προόδου, δείχνοντας σε ποιο βαθμό εφαρμόζεται η σύσταση και πόσο προχωρημένο είναι το έργο για την υλοποίησή της.
7. Το χρονοδιάγραμμα της διαβούλευσης με τους ενδιαφερόμενους φορείς πρέπει να αποφεύγει να συμπίπτει με περιόδους διακοπών και να παρέχει επαρκή χρόνο για την πλήρη συλλογή στοιχείων και την προετοιμασία των συνεισφορών. Η συλλογή των συνεισφορών θα πρέπει να διαρκέσει τουλάχιστον μέχρι τα τέλη του Φλεβάρη, και η ανακοίνωση της δημοσίευσης της Έκθεσης να μετατεθεί για τις αρχές του Σεπτεμβρίου.
8. Οι επισκέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στα Κράτη Μέλη (country visits) πρέπει να λαμβάνουν χώρα δια ζώσης, ώστε να παρέχονται οι απαραίτητες συνθήκες για μία αποτελεσματική και σε βάθος διαβούλευση των εμπλεκόμενων φορέων και της κοινωνίας των πολιτών, αναφορικά με τα ζητήματα που αποτυπώνονται στην Ετήσια Έκθεση.
9. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να υποστηρίζει τις οργανώσεις που παρακολουθούν το κράτος δικαίου και αφιερώνουν χρόνο πέρα από τις κανονικές τους δραστηριότητες για να παρέχουν την καλύτερη δυνατή πληροφόρηση. Η Επιτροπή πρέπει να παρέχει επιχορηγήσεις σε οργανώσεις που συνεισφέρουν συστηματικά πληροφορίες, προωθούν την Έκθεση και παρακολουθούν την εφαρμογή των συστάσεων.

Με εκτίμηση,

Στέφανος Λουκόπουλος, Διευθυντής Vouliwatch

Εκ μέρους των ακόλουθων οργανώσεων:

Vouliwatch

Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες

HIAS Greece

Refugee Support Aegean (RSA)

Reporters United

